

POSTAVENÍ ŽEN V KDU-ČSL

Jana Smiggels Kavková, M.A.

Mgr. Markéta Mottlová

Mgr. Veronika Šprincová

Fórum 50 %, o.p.s | www.padesatprocent.cz

*Současný stav
a možné
perspektivy*

(prosinec 2016)



NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA



FÓRUM 50 %

Obsah

Úvod.....	2
1. Současný stav	2
1.1. Celostátní úroveň	3
1.2. Krajská úroveň	5
1.3. Zastupitelstva měst a obcí.....	7
1.4. Struktura strany.....	9
2. Doporučení	11

Projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů. Prostřednictvím Norských fondů přispívá Norsko ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů a posílení vzájemné spolupráce v Evropě. Podporuje především ochranu životního prostředí, výzkum a stipendia, rozvoj občanské společnosti, péči o zdraví, děti, rovnost žen a mužů či zkvalitnění justice. Program Dejme (že)nám šanci podporuje rovné příležitosti žen a mužů v pracovním i osobním životě a prevenci a pomoc obětem domácího násilí v České republice. Spravuje ho Nadace Open Society Fund Praha, která od roku 1992 rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie v České republice.

Projekt byl realizován za finanční podpory Úřadu vlády České republiky a Rady vlády pro rovnost žen a mužů.

Úvod

Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová je pevnou součástí české politické scény, proto i její přístup k otázce zastoupení žen v politice významně ovlivňuje situaci v České republice. Ačkoli jakožto religiózní strana vyznává tradiční hodnoty, je si současně vědoma nutnosti zastoupení obou pohlaví v politice a zohlednění životních zkušeností mužů i žen. Programový důraz na téma rodiny tuto potřebu ještě dále umocňuje, jelikož je to z velké části oblast rodiny a rodičovství, která formuje odlišné životní zkušenosti žen a mužů. Jako jedna ze tří českých politických stran má proto vedle mládežnické a seniorské i ženskou organizaci s názvem Sdružení žen KDU-ČSL. Navíc se od ostatních českých stran výrazně odlišuje nadpolovičním zastoupením žen v členské základně. Disponuje tedy unikátním rezervoárem, z něž může vybírat ženské kandidátky jak do voleb, tak do stranických funkcí. I přesto však dosud nebylo zastoupení žen za KDU-ČSL v porovnání s ostatními českými stranami výrazně vyšší a ani co do počtu žen ve vedení strany nijak nevybočuje. Ve snaze o pozitivní změnu se však lze opřít o existující ženskou organizaci i zkušenosti podobně zaměřených stran v zahraničí – je to právě CDU, z níž vyšla první ženská kancléřka Německé spolkové republiky Angela Merkel.

V následujícím textu nejdříve stručně nastíníme současné postavení žen v KDU-ČSL, zejména zastoupení žen na jednotlivých úrovních politiky a uvnitř strany. Nabízíme také porovnání s ostatními politickými stranami a rovněž porovnání vývoje v čase. V další části se zaměříme na konkrétní doporučení, jejichž uplatnění by pomohlo současný stav zlepšit. V doporučeních nevycházíme jen z akademických studií, ale zejména ze zkušeností podobně ideově orientovaných stran v zahraničí.

1. Současný stav

Zhodnocení současného zastoupení žen za KDU-ČSL na různých úrovních politiky a jeho vývoj v některých případech komplikuje skutečnost, že strana v mnoha případech kandidovala jako součást koalice či nominovala kandidující do Senátu spolu s dalšími politickými subjekty. Je totiž vždy otázka, jakou vyjednávací pozici strana v tom daném kraji či místě měla. Ve volbách do Poslanecké sněmovny nebyla za stranu zvolena žádná žena a **poslanecký klub KDU-ČSL** se stal bezprostředně po volbách **jediným čistě pánským**. Do senátu bylo za **KDU-ČSL*** po volbách v roce 2016 zvoleno **rekordních 67 % žen**, výsledek voleb tak byl historicky poprvé nevyvážený v neprospěch mužů. Méně žen je pak v **zastupitelstvech krajů**, a to **18 %**. Podíl žen

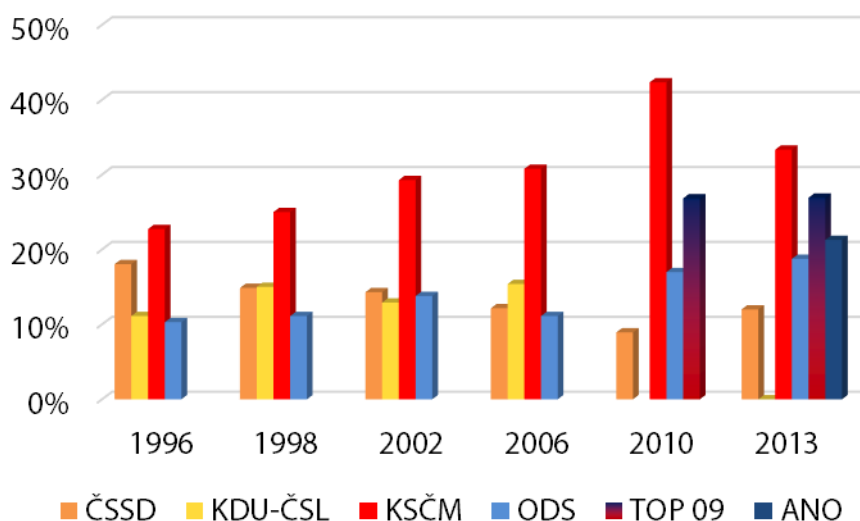
* Pokud není uvedeno jinak, jsou do výpočtů zahrnuty pouze osoby navržené KDU-ČSL vč. nestraníček a nestraníků.

v zastupitelstvech statutárních měst je podobný – 15 %. Postavení žen ve struktuře strany se budeme stručně věnovat ve zvláštním oddíle.

1.1. Celostátní úroveň

Po volbách v roce 2013, v kterých strana získala celkem 14 mandátů, **nezasedla v Poslanecké sněmovně jediná žena za KDU-ČSL**. Současná poslankyně Pavla Golasowská byla jmenována až později po odstoupení původního křesťanskodemokratického poslance Tomáše Podivínského. Zastoupení žen následně vzrostlo z 0 % na 7 %, což je ovšem v porovnání s ostatními stranami stále nejhorší podíl. Z grafu č. 1 je patrné, že v předchozích obdobích bylo zastoupení žen mezi poslankyněmi KDU-ČSL spíše průměrné a nelze zde vysledovat lineární vývoj.

Graf č. 1: Vývoj zastoupení žen v Poslanecké sněmovně PČR v letech 1996–2013 podle politických stran



Do grafu jsou kromě stran aktuálně zastoupených v PSP ČR zahrnuty pouze strany, které zde měly zastoupení déle než jedno volební období.

Zdroj dat: ČSÚ

Když se podíváme na zastoupení žen mezi **nominovanými**, z tabulky č. 1 je zřejmé, že se **až do roku 2010 zvyšovalo**, do předčasných voleb **v roce 2013** však bylo **žen oproti předchozím volbám nominováno výrazně méně** a zvolena nebyla žádná ženská kandidátka – poslanecký klub strany byl tak čistě mužský. Není ani přímá vazba poměru žen mezi kandidujícími ženami a mezi zvolenými poslanci a poslankyněmi – v roce 1998 bylo zvoleno dokonce relativně více žen, než kolik jich kandidovalo. V ostatních letech byl podíl zvolených žen vždy nižší. Strana navíc ve volebních obdobích, kdy byla zastoupena v dolní komoře parlamentu, **dosáhla nejvýše 15% zastoupení žen**, což je ze všech stran, které byly ve Sněmovně zastoupeny déle než jedno volební období, vůbec nejméně.

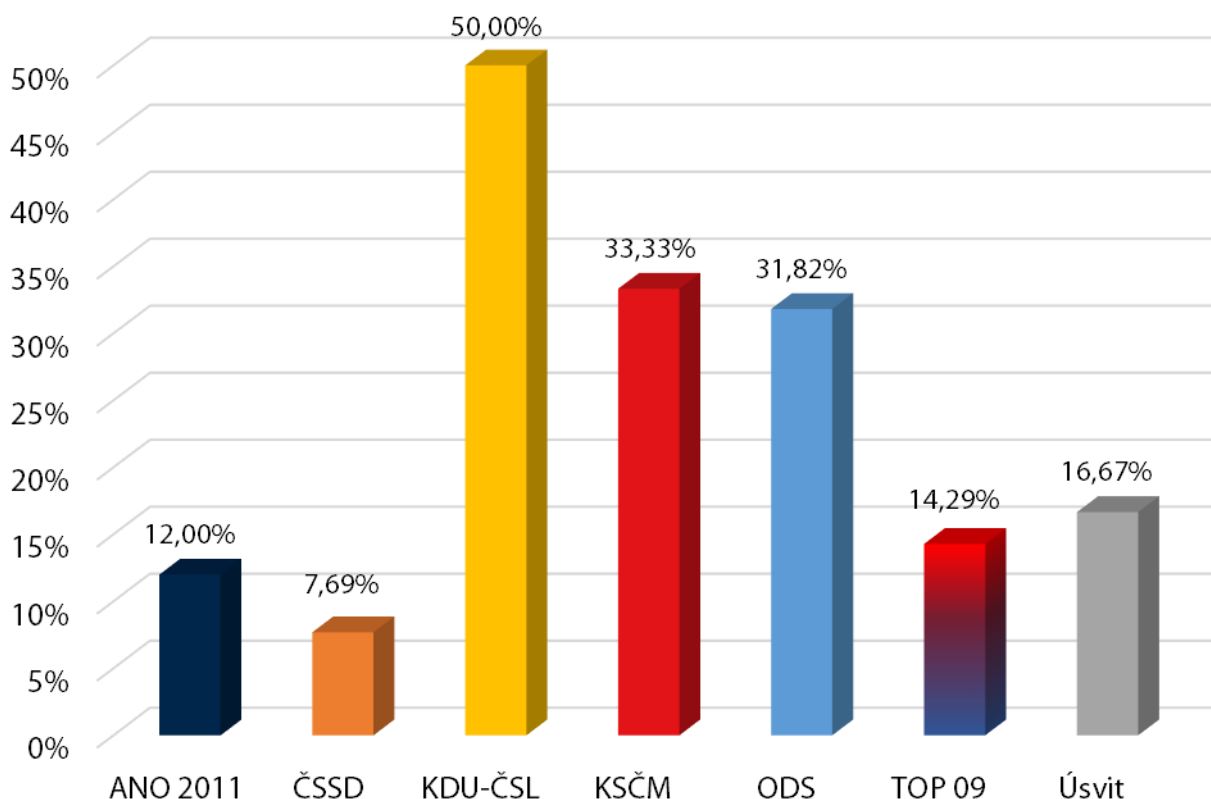
Tabulka č. 1: Podíly žen nominovaných a zvolených za KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny PČR v letech 1996–2013

	1996	1998	2002	2006	2010	2013
Podíl nominovaných žen	13 %	14 %	17 %	20 %	28 %	22 %
Podíl zvolených žen	11 %	15 %	9 %	15 %	-	0 %

Zdroj dat: ČSÚ

Situace v **horní komoře parlamentu** je po letošních volbách o mnoho příznivější. Za **KDU-ČSL bylo zvoleno 67 % žen**. Poprvé v historii je tak poměr **nevyvážený v neprospěch mužů**. KDU-ČSL do podzimních voleb v porovnání s ostatními subjekty nominovala s obrovským předstihem nejvíce žen, rovných 50 %. Naopak nejméně žen vyslala do Senátu ČSSD, a to dokonce méně než 8 %. V pořadí druhý nejhorší výsledek mělo z „velkých“ stran hnutí ANO, jež nominovalo do Senátu 12 % žen (graf č. 2).

Graf č. 2: Porovnání nominací do Senátu PČR v roce 2016 za vybrané* navrhující strany



*Do grafu jsou zahrnuty pouze strany kandidující minimálně v 1/3 obvodů.

Zdroj dat: ČSÚ

Je však potřeba dodat, že zastoupení žen v předchozích obdobích **značně kolísalo**, jak ukazuje tabulka č. 2. Zatímco v pěti volbách, v nichž strana získala senátorská křesla, neuspěla žádná žena, ve volbách v roce 2004 byli zvoleni 2 muži a jedna žena, ta tedy tvořila přesně třetinu senátorského klubu. Ne náhodou to bylo v roce, kdy strana nominovala ženy v 26 % obvodů.

Jedna žena byla spolu se sedmi muži zvolena v roce 2000, kdy ženy tvořily 27 % kandidujících. Naopak v roce 1998, kdy strana rovněž kandidovala v rámci Čtyřkoalice, nebyla nominována žena ani v jednom obvodě.

Tabulka č. 2: Podíly žen nominovaných a zvolených za KDU-ČSL do Senátu PČR v letech 1996–2016

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Podíl nominovaných žen	7 %	0 %*	27 %	8 %	26 %	10 %	6 %	5 %	7 %	12 %	50 %
Podíl zvolených žen	8 %	0 %*	13 %	0 %	33 %	0 %	-	0 %	0 %	20 %	67 %

*V roce 1998 kandidovali členové a členky v rámci 4Koalice, která byla pro všechny kandidující volební a současně i navrhuje stranou. Číslo zahrnuje pouze členy a členky KDU-ČSL, nikoli bezpartijní kandidující, které KDU-ČSL v rámci této koalice navrhla. Celkový podíl nominovaných žen za 4Koalici činil 8 %, podíl zvolených pak 15 %.

Zdroj dat: ČSÚ

V souvislosti s celostátní politikou je potřeba dodat, že KDU-ČSL byla jedinou parlamentní politickou stranou, která nominovala do **přímé prezidentské volby** ženu – **Zuzanu Roithovou**. Ta stranu reprezentovala také jako ministryně a v současné době i jako bývalá poslankyně **Evropského parlamentu**. Po volbách v roce 2004 i 2009 zde stranu zastupoval jeden muž a jedna žena, zastoupení bylo tedy paritní. Po posledních volbách do EP zastoupení kleslo na třetinu, kdy KDU-ČSL zastupují dva europoslanci a jedna europoslankyně.

1.2. Krajská úroveň

Jak již bylo řečeno, na úrovni krajů je **situace částečně komplikována tím, že KDU-ČSL často kandidovala a kandiduje v rámci koalic**. V tabulkách jsou tedy uváděna data týkající se pouze osob navržených do voleb za KDU-ČSL. Je však zřejmé, že strana neměla ve všech případech nominovat své kandidující na volitelná místa kandidátních listin, což se mohlo odrazit i do konečného zastoupení žen na úrovni krajů.

Tabulka č. 3: Podíly žen nominovaných a zvolených za KDU-ČSL do zastupitelstev krajů v letech 2000–2016

	2000	2004	2008	2012	2016
Podíl nominovaných žen	16 %	20 %	20 %*	21 %	23 %
Podíl zvolených žen	14 %	13 %	9 %*	10 %	18 %

*Členka a členové KDU-ČSL v Ústeckém kraji byli navrženi a kandidovali na listině Severočesí.cz.

Zdroj dat: ČSÚ

V **posledních volbách** do krajských zastupitelstev KDU-ČSL **celkově nominovala 23 % žen**, přičemž nejvyšší podíl nominovaných žen byl v Karlovarském kraji (55%) a naopak nejméně žen

nominovala strana v Libereckém kraji (8 %). Jedinou kandidátní listinou, v jejímž čele stála křesťansko-demokratická politička, je kandidátka Plzeňského kraje.

Tabulka č. 4: Zastoupení žen na kandidátních listinách navržených a zvolených za KDU-ČSL v krajských volbách 2016 podle krajů

Kraj	Podíl kandidátek celkem	Lídryně	Podíl žen na prvních 5 místech	Podíl žen na prvních 10 místech	Podíl zvolených žen
Středočeský	25%	0	0%	0%	-
Jihočeský	17%	0	20%	20%	25%
Plzeňský	18%	1	50%	25%	0%
Karlovarský	55%	-	100%	50%	100%
Ústecký	33%	-	0%	0%	-
Liberecký	8%	-	0%	0%	-
Královéhradecký	26%	0	0%	20%	25%
Pardubický	19%	0	33%	25%	20%
Vysočina	14%	0	0%	30%	0%
Jihomoravský	24%	0	20%	20%	18%
Olomoucký	23%	0	25%	25%	14%
Zlínský	26%	0	20%	30%	25%
Moravskoslezský	29%	0	0%	10%	12,5%
Celkem	23%	1	16%	21%	18%

Zdroj dat: ČSÚ

Strana má v současné době zastoupení i v **krajských radách** Plzeňského, Královéhradeckého, Pardubického, Olomouckého, Zlínského a Moravskoslezského kraje. Celkový podíl žen v radách činí 15 %, což je o 3 p. b. méně než celkové zastoupení žen v zastupitelstvech. V Plzeňském kraji je za KDU-ČSL radní pouze žena, ve 4 krajích stranu v radách naopak zastupují pouze muži.

Tabulka č. 5: Zastoupení žen v krajských radách za KDU-ČSL po volbách v roce 2016

Kraj	Podíl žen v zastupitelstvu	Počet radních celkem	Počet žen v radě	Podíl žen v radě	Hejtmanka
Středočeský	-	-	-	-	-
Jihočeský	25%	0	-	-	-
Plzeňský	50%	1	1	100%	-
Karlovarský	100%	0	-	-	-
Ústecký	-	-	-	-	-
Liberecký	-	-	-	-	-
Královéhradecký	25%	2	0	0%	-
Pardubický	20%	2	0	0%	-
Vysočina	0%	0	-	-	-
Jihomoravský	18%	0	-	-	-

Olomoucký	14%	1	0	0%	-
Zlínský	25%	4	1	25%	NE
Moravskoslezský	13%	3	0	0%	-
Celkem	18%	13	2	15%	0 (0%)

Zdroj dat: Webové stránky jednotlivých krajů.

1.3. Zastupitelstva měst a obcí

Podobně jako v předchozím případě je **hodnocení zastoupení žen za KDU-ČSL na úrovni měst a obcí obtížné, jelikož zde platí, že strana kandidovala z velké části v rámci koalic.** Vystává pak otázka, nakolik zde do hry vstupují pravidla koaličních partnerů a případný tlak na vyšší zastoupení žen na kandidátních listinách či naopak skutečnost, že strana má jen omezený počet míst na předních – a tedy zpravidla volitelných – místech. Co se týká **zastupitelstev statutárních měst, tak v nich KDU-ČSL zastupuje 15 % žen.** Ve více než polovině statutárních měst, kde strana získala mandáty, ji reprezentují pouze muži.

V případě čtyř statutárních měst je zastoupení žen a mužů půl na půl – jedná se o Havířov, Hradec Králové, Pardubice a Prostějov. Naopak žádná žena nebyla za KDU-ČSL zvolena do zastupitelstev hl. m. Prahy, Českých Budějovic, Frýdku-Místku, Karlových Varů, Karviné, Opavy, Plzně, Přerova, Teplic a Zlína. Ve více než polovině statutárních měst, kde strana získala mandáty, ji tedy reprezentují pouze muži.

Tabulka č. 6: Zastoupení žen v zastupitelstvech statutárních měst a hl. m. Prahy za KDU-ČSL po volbách v roce 2014

Město	Podíl nominovaných žen	Zisk mandátů	Počet zvolených žen	Podíl zvolených žen
Brno	26 %	7	1	14 %
Chomutov	-	-	-	-
České Budějovice	33 %	3	0	0 %
Děčín	0 %	0	0	-
Frýdek-Místek	33 %	4	0	0 %
Havířov	49 %	2	1	50 %
Hradec Králové	8 %	2	1	50 %
Jablonec nad Nisou	50 %	0	0	-
Jihlava	24 %	4	1	25 %
Karlovy Vary	30 %	1	0	0 %
Karviná	48 %	2	0	0 %
Kladno	67 %	0	0	-
Liberec	7 %	0	0	-
Mladá Boleslav	36 %	0	0	-
Most	13 %	0	0	-

Olomouc	29 %	5	1	20 %
Opava	33 %	3	0	0 %
Ostrava	29 %	4	1	25 %
Pardubice	37 %	2	1	50 %
Plzeň	32 %	3	0	0 %
Praha	25 %	2	0	0 %
Prostějov	37 %	2	1	50 %
Přerov	23 %	2	0	0 %
Teplice	0 %	1	0	0 %
Ústí nad Labem	46 %	0	0	-
Zlín	20 %	3	0	0 %
Celkem	32 %	52	8	15 %

Zdroj dat: ČSÚ

Po volbách v roce 2014 získala strana i místa v **radách statutárních měst**. Jak ukazuje následující tabulka, podobně jako v případě krajů i zde je podíl žen v radách nižší než podíl žen v zastupitelstvech. Mezi jednotlivými městy panují poměrně výrazné rozdíly – zatímco v radě Hradce Králové zastupuje KDU-ČSL pouze žena, v Brně je zastoupení žen-radních třetinové a ve zbývajících osmi městech, kde strana získala místa v radě, ji zastupují pouze muži.

Tabulka č. 7: Zastoupení žen v radách statutárních měst a hl. m. Praze za KDU-ČSL po volbách v roce 2014

Kraj	Podíl žen v zastupitelstvu	Počet radních celkem	Počet žen v radě	Podíl žen v radě	Primátorka
Brno	14 %	3	1	33 %	-
Chomutov	-	-	-	-	-
České Budějovice	0 %	1	0	0 %	-
Děčín	-	-	-	-	-
Frýdek-Místek	0 %	0	-	-	-
Havířov	50 %	0	-	-	-
Hradec Králové	50 %	1	1	100 %	-
Jablonec nad Nisou	-	-	-	-	-
Jihlava	25 %	2	0	0 %	-
Karlovy Vary	0 %	0	-	-	-
Karviná	0 %	0	-	-	-
Kladno	-	-	-	-	-
Liberec	-	-	-	-	-
Mladá Boleslav	-	-	-	-	-
Most	-	-	-	-	-
Olomouc	20 %	2	0	0 %	-
Opava	0 %	1	0	0 %	-
Ostrava	25 %	2	0	0 %	-
Pardubice	50 %	1	0	0 %	-

Plzeň	0 %	1	0	0 %	-
Praha	0 %	1	0	0 %	-
Prostějov	50 %	0	-	-	-
Přerov	0 %	0	-	-	-
Teplice	0 %	0	-	-	-
Ústí nad Labem	-	-	-	-	-
Zlín	0 %	0	-	-	-
Celkem	15 %	15	2	13 %	-

Zdroj dat: Webové stránky jednotlivých měst.

Následující tabulka pak shrnuje **vývoj zastoupení žen mezi nominovanými i zvolenými na úrovni zastupitelstev měst, obcí, městských obvodů a částí a obvodů**. Do tabulky jsou zahrnuty **pouze údaje za KDU-ČSL** (data tedy zahrnují pouze ty případy, kdy strana kandidovala samostatně), ačkoli v každých volbách kandidovala i v koalicích s jinými politickými subjekty. Rozpočítání těchto koalic však v případě voleb do zastupitelstev měst a obcí není vzhledem k jejich počtu možné provést a Český statistický úřad tato data nezveřejňuje.

Tabulka č. 8: Ženy na samostatných kandidátních listinách KDU-ČSL ve volbách do zastupitelstev měst a obcí v letech 1994–2014

	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Poměr žen mezi nominovanými	25 %	29 %	32 %	35 %	36 %	37 %
Poměr žen mezi zvolenými	19 %	22 %	23 %	25 %	25 %	27 %

Zdroj dat: ČSÚ

Z tabulky je zřejmé, že v souladu s všeobecným trendem vývoje zastoupení žen na komunální úrovni se podíl nominovaných a v zásadě i zvolených žen volby od voleb zvyšuje. V posledních volbách v roce 2014 bylo na kandidátních listinách zvoleno **27 % žen**, což **odpovídá celkovému zastoupení žen v zastupitelstvech měst a obcí**.

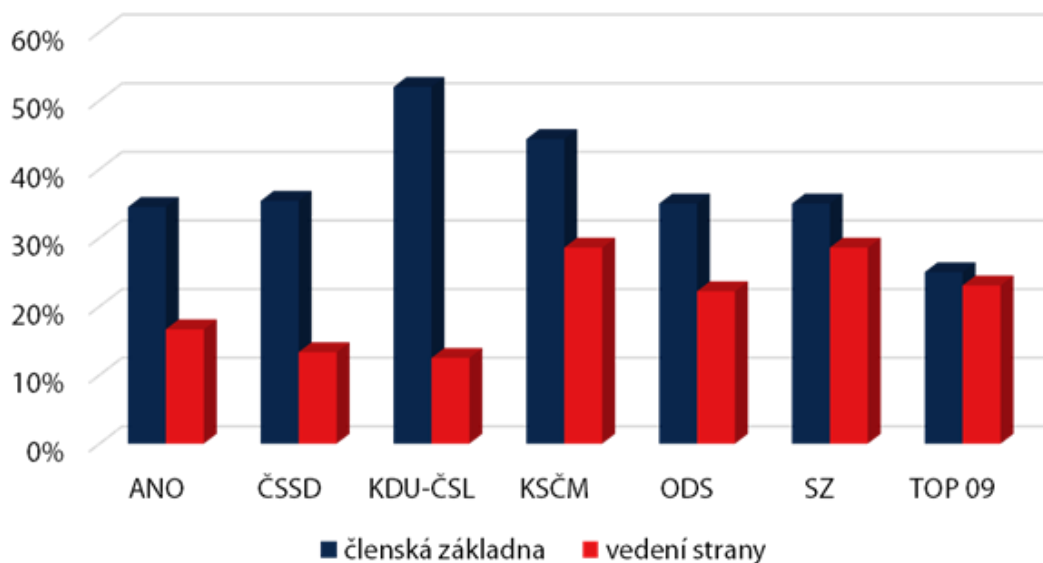
1.4. Struktura strany

Jak zaznělo již v úvodu, KDU-ČSL je mezi českými politickými stranami **výjimečná tím, že ženy tvoří více než polovinu její členské základny**, konkrétně dle údajů strany 52 %. Tento jev bývá vysvětlován skutečností, že do strany tradičně vstupují nejen jednotlivci, ale i jejich širší rodina a členství ve straně bývá spojeno s náboženským vyznáním.

Zastoupení žen **v širším vedení KDU-ČSL činí pouze 13 %**, což stojí ve výrazném kontrastu k více jak polovičnímu zastoupení žen v členské základně. Strana se tak umísťuje v žebříčku na posledním místě spolu s ČSSD. Tento nepoměr je pro české politické subjekty typický. Naopak nejvyšší zastoupení mají ženy ve vedení Strany zelených a KSČM (29 %), za těmito stranami se

pak umisťuje TOP 09 s 23% podílem žen a ODS s 22% podílem žen (graf č. 3).

Graf č. 3: Zastoupení žen v členské základně a ve vedení stran za vybrané⁸⁾ politické subjekty

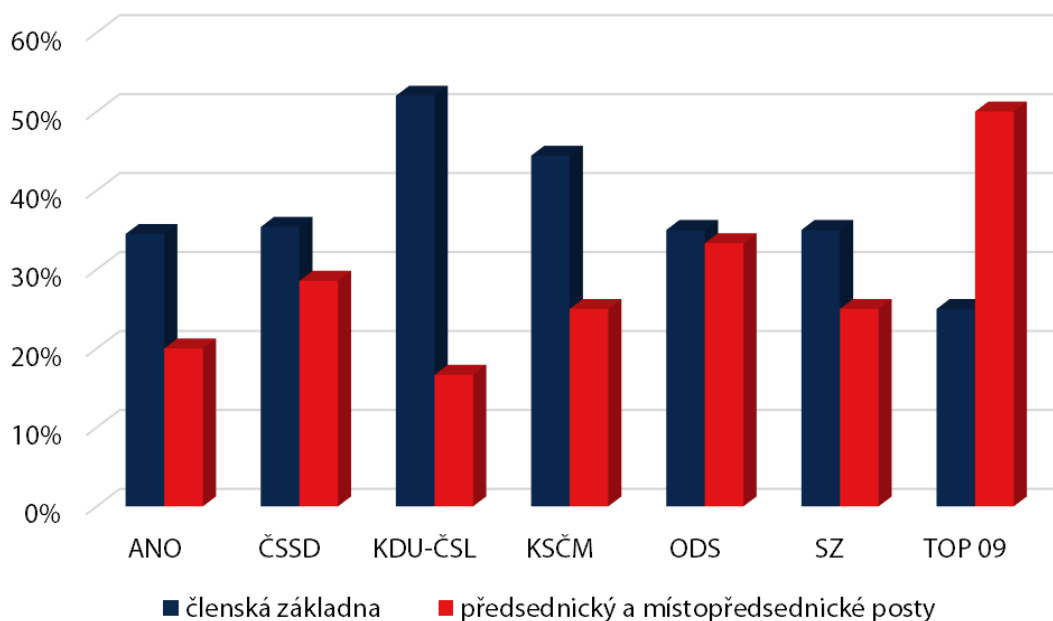


⁸⁾Do grafu jsou zahrnuty pouze relevantní subjekty, tj. dlouhodobě či významně působící na různých úrovních politiky; Strana zelených používá genderovou kvótu.

Zdroj dat: webové stránky jednotlivých subjektů, dotazníky vyplňované stranami pro účely soutěže Strana otevřená ženám.

V **užším vedení strany** (předseda + místopředsedové a místopředsedkyně) **tvoří ženy 17 %**, respektive KDU-ČSL má v současné době pouze jednu místopředsedkyni. V otázce zastoupení žen na předsednických a místopředsednických místech si nejlépe stojí strana TOP 09, která má ve vedení přesně 50 % mužů a 50 % žen, tedy celkem tři místopředsedkyně. Podíl žen ve vedení tak výrazně převyšuje jejich podíl v členské základně. Rovněž zastoupení žen ve vedení ODS je poměrně vysoké – 33 % (graf č. 4).

Graf č. 4: Zastoupení žen na předsednických a místopředsednických postech za vybrané politické subjekty



Zdroje dat: Webové stránky jednotlivých subjektů, dotazníky vyplňované stranami pro účely soutěže Strana otevřená ženám.

2. Doporučení

Jak vyplynulo z předchozí části monitorující současné zastoupení žen na různých úrovních politiky, jako první krok ke zlepšení postavení žen ve straně doporučujeme vytvoření a uplatňování **dlouhodobé závazné strategie prosazování rovných příležitostí žen a mužů ve straně**. Tato strategie by měla obsahovat konkrétní realizovatelná opatření, která navrhuje dále, i měřitelné kvantitativní ukazatele jejího naplňování (např. minimální podíl žen mezi zvolenými zastupiteli a zastupitelkami). Tato strategie by měla být v pravidelných intervalech (např. po volbách) revidována, aby vždy odpovídala aktuální situaci a potřebám žen ve straně.

Výhodou je, že strana disponuje ženskou organizací – **Sdružením žen KDU-ČSL**, která může být za tuto agendu i za zpracování strategie zodpovědná. Zjišťovat potřeby žen ve straně i potenciálních členek mimo stranu a komunikovat je dále vedení či dalším odpovědným osobám. Toto sdružení by mělo také fungovat jako **nástroj vzájemné podpory žen** (např. formou **mentoringu**), ale i jako cenný **zdroj informací při komentování programových priorit či konkrétních politik** a prostor pro **vnášení nových témat spojených s životní zkušeností žen** (zejména v oblasti rodiny či sociální politiky). Jako vhodný nástroj posilování kapacit žen se osvědčuje i **školení v měkkých dovednostech** (rétorika, práce s médii, argumentace, vyjednávání apod.), příp. cílené zařazení žen do vzdělávacích programů či kurzů, které se na tuto oblast zaměřují.

Pro usnadnění výběru vhodných kandidátek je dobré sestavit a průběžně aktualizovat **databázi žen se zájmem o politickou funkci** (např. o konkrétní ministerské posty či odborné pozice v rámci strany) včetně jejich odborných a politických zkušeností. Spolu s tím je potřeba ženy **aktivně vyhledávat a cíleně oslovovat**. Dobrou devizou je v tomto ohledu nadpoloviční zastoupení žen v členské základně a přítomnost výrazné ženské osobnosti – kandidátky na prezidentku Zuzany Roithové –, která může sloužit jako vzor pro potenciální i aktuální členky a demonstrovat otevřenost strany vůči ženám.

Klíčová je také **transparentnost nominačních procesů**. Vytvoření, zveřejnění a dodržování jasných pravidel může samo o sobě pomoci situaci žen ve straně (a zejména při nominacích do voleb) zlepšit. Přesto doporučujeme inspirovat se sesterskými stranami v zahraničí a **zavést do stanov povinnou genderovou kvótu pro sestavování kandidátních listin** pro všechny typy voleb. Německá CDU i rakouská ÖVP používají třetinovou kvótu, v případě CDU nejen pro sestavování kandidátních listin, ale i pro volbu vedení strany. Velmi důležitá je také vyšší účast žen na nominačních sjezdech, která má následně přímý vliv i na zastoupení žen na kandidátních listinách a ve vedení strany. I zde by bylo možné **vytvořit pravidlo zajišťující minimální podíl žen na nominačních sjezdech**.

K usnadnění výkonu politické funkce různým skupinám je potřeba **brát ohled na jejich možnosti a potřeby**. V případě žen jde obvykle o možnost **sladění rodinného a politického života**. Tomu je vhodné přizpůsobit časy, frekvence a délky schůzí (častější kratší schůzky se mnohdy ukazují jako efektivnější než dlouhá jednání s menší frekvencí), nabízet a v případě potřeby zajistit rodičům **hlídání dětí** po čas výkonu jejich stranických povinností.

K usnadnění uplatňování strategie je vhodné nabízet členkám a členům strany základní **vzdělávání v problematice rovných příležitostí žen a mužů**, např. formou e-learningového kurzu umístěného na oficiálních webových stránkách strany. Ve spolupráci s externími partnery specializujícími se na téma rovnosti žen a mužů by bylo vhodné uspořádat seminář pro vedení strany, které by mělo strategii politicky zaštitit.

